

Marjan Kamali

"Moj je narod u klopci između represivnog režima i bombi koje padaju s neba"

EKSKLUZIVNO
Iranska književnica, autorica upravo prevedenog romana "Lavice Teherana"

“
Tijekom iransko-iračkog rata 1980-ih provela sam mnoge noći u podrumu dok su padale bombe. Svaki put kad bih se vratila na kat, bila sam duboko svjesna prilike koja mi je dana da živim, kaže Marjan Kamali

ZRINKA KORLIJAN

Priča je to o dvije djevojčice iz Teherana - Ellie i Homa dolaze iz obitelji koje žive drugačijim stilom, a njihovi životi postat će onoliko različiti koliko mogu biti životi dviju žena. Jedna će se udati, druga će svoj život posvetiti borbi za ženska prava. Riječ je, ukratko, o radnji romana "Lavice Teherana" Marjan Kamali, koji je na hrvatskom jeziku objavljen u prijevodu Petre Purgar i izdanju Perge. Riječ je o romanu koji je bestseller New York Timesa.

Zanimljivo je da je autorica, kako sama kaže, ideju za roman dobila dok je pisala jedan posve drugi. Pisala je, naime, priču o četiri majke opsjednute time da im se djeca upišu na fakultete. No onda je vidjela fotografije koje je na Instagramu objavila njezina prijateljica iz djetinjstva, koja živi u Teheranu.

Utjeha u prijateljstvu

Kao djevojčica, Marjan je živjela u Iranu, gdje je provela nešto manje od pet godina. Prvi put između druge i pete godine, a potom ponovno od devete do gotovo jedanaeste. Taj drugi period pada u vrlo ključno vrijeme iranske povijesti: neposredno nakon Revolucije 1979. i na početku rata.

U tim teškim danima utjehu je, kako nam kaže, nalazila provodeći vrijeme s najboljom prijateljicom. Svaki su dan provodile igra-

jući se, zajedno radeći zadaću i dijeleći snove o tome što će postati kad odrastu.

- Dijelile smo i strahove koji dolaze s odrastanjem tijekom rata i s time da smo mlade djevojke u religijskoj autokratskoj državi. Tijekom iransko-iračkog rata 1980-ih provela sam mnoge noći u podrumu dok su padale bombe. Svaki put kad bih se vratila na kat, bila sam duboko svjesna prilike koja mi je dana da živim. S deset godina stigla sam u New York, a moja najbolja prijateljica i dalje je bila u Iranu. Znala sam da moram živjeti dvostruko jače za obje. Kasnije sam posjetila zemlju četiri puta u svojim dvadesetima i tridesetima. Iako nisam dugo živjela u Iranu, boje, okusi i likovi te zemlje i dalje su sa mnom - kaže Kamali i dodaje kako se, pišući ovaj roman, oslanjala na vlastita osobna iskustva i sjećanja, kao i na iskustva ljudi koje je intervjuirala, a koji su

U zemljama poput Irana tvrditi da si apolitičan znači ne zabrinjavati se zbog mehanizama koji upravljaju budućnošću

Mnogi izvan zemlje znaju vrlo malo o svakodnevicu u Iranu, a vijesti često prenose stvarnost kroz crno-bijelu prizmu

proživjeli desetljeća koja se pojavljuju u knjizi.

U romanu se spominje i tragična sudbina Mahse Amini, 22-godišnjakinje koja je uhićena zbog nepropisnog nošenja hidžaba, a onda ju je moralna policija toliko pretukla da je preminula.

Likovi na prvom mjestu

- Napisala sam više od polovice ove knjige kada sam čula za njezin slučaj. Kao i mnogi Iranci u dijaspori, gledala sam s nadom i slomljenim srcem kako žene i djevojke izlaze na ulice jer im je dosta da im živote kontrolira-

ju fundamentalistički muškarci. Hrabrost tih žena bila je zapanjujuća. Znala sam da ih moram počastiti. Kraj knjige svakako je bio pod utjecajem tih stvarnih događaja. U zemljama poput Irana (a rekla bih zapravo u svim zemljama!) tvrditi da si apolitičan samo po sebi je politički privilegij: to znači da netko može odlučiti ne biti toliko zabrinut mehanizmi koji upravljaju budućnošću tolikih ljudi. Ellie pokušava izbjeći zauzimanje političkog stava, ali kroz prijateljstvo s Homom vidi da apolitičnost nije dugoročna opcija ako se želi očuvati prava

za koja su se toliki borili - pojašnjava Kamali.

U ovom je romanu željela prikazati radosti, trijumfe, patnje, izazove i svakodnevni život ljudi u Iranu. Svjesna je da mnogi izvan zemlje znaju vrlo malo o njihovoj svakodnevicu, a vijesti često prenose stvarnost kroz crno-bijelu prizmu. Željela je pokazati sve nijanse.

- Nije mi bilo teško pisati o životima ljudi u Iranu jer sam odrasla s ljudima iz te zemlje i to je kultura s kojom sam vrlo dobro upoznata. Najizazovniji dio bio je kako uravnotežiti politiku i povijest

sa stvarnom pričom o prijateljstvu. Moj posao je prije svega biti pripovjedačica. Nisam povjesničarka ni znanstvenica pa su mi likovi uvijek na prvom mjestu, a politika je pozadina. To što je Homa politička aktivistica zasigurno je pomoglo donijeti više povijesti u ovaj roman, ali na kraju dana središnja jezgra knjige i dalje je prijateljstvo između ove dvije žene. A te emocionalne dinamike su univerzalne - dodaje.

Položaj žena u Iranu danas se u nekim aspektima poboljšao, ali se u drugima pogoršao. Priča nam da su nakon pokreta Žena, život, sloboda 2022. postignuti određeni pomaci u ukidanju obveznog kodeksa odijevanja. Međutim, još uvijek postoji ogroman broj represivnih mjera koje vrijeđe i za žene i za muškarce.

Prosvjedi na čekanju

- Deseci tisuća prosvjednika ubijeni su u protivladnim demonstracijama u siječnju ove godine. Sada, s ratom, iranski narod jednostavno pokušava preživjeti i ne poginuti pod bombama. Uхваćeni su između represivnog režima kod kuće i stranih bombi koje padaju s neba. Teško je čak i razmišljati o poboljšanjima koja su se ostvarivala u pogledu prava žena i potrebi za prosvjedovanjem na ulicama kada rat uzrokuje toliko štete, traume i smrti za obične iranske ljude svakoga dana. Još uvijek imam neke članove obitelji u zemlji i jako sam zabrinuta za njih i za iranski narod u cjelini - ističe Kamali.

APOLITIČNOST U IRANU NIJE DUGOROČNA OPCIJA AKO SE ŽELI OČUVATI PRAVA ZA KOJA SU SE TOLIKI BORILI

Pitamo je je li joj neki dio romana bio težak za pisanje. Među tragičnim momentima su i neki iz stvarnosti, za koje je jednostavno morala pronaći mjesto u romanu. Kaže da joj nije bilo lako odlučiti što uključiti, a što izostaviti, posebno kada roman obuhvaća više desetljeća. Zato se odlučila usredotočiti na ključne dijelove prijateljstva Ellie i Home: stvaranje njihova prijateljstva u djetinjstvu, njihov ponovni susret u srednjoj školi, pukotinu u njihovu prijateljstvu dok su bile studentice te njihovo stasanje i ponovno ujedinjenje u tridesetima. Događaji koje je odlučila uključiti kombinirali su važne segmente njihova osobnog života, kao i političke i povijesne događaje u iranskoj povijesti druge polovice dvadesetog stoljeća.

- Jedna od najtežih scena za napisati bila je scena u kojoj lik umire u požaru u kinu. To je bio stvarni požar koji se dogodio u gradu Abadanu u Iranu 19. kolovoza 1978. Oko 400 ljudi poginulo je u kinu. Bio je to tragičan događaj koji je odigrao veliku ulogu u poticanju Iranske revolucije 1979. Isprva, kad sam napisala scenu, opisala sam je samo u nekoliko odlomaka. Ali morala sam se prisiliti vratiti i produžiti poglavlje. Morala sam se smjestiti u to kino i doživjeti ga onako kako bi to lik doživio. Zanimljivo, to je jedna od najpoetičnijih scena u knjizi. To je jedna od prednosti pisanja: možete uzeti najteži trenutak i pokušati oko njega stvoriti neku vrstu iscjeljenja - ističe.

Hrabre žene

Njezine junakinje karakterno su različite i život ih odvodi u različitim smjerovima. Homa je ta koja se odupire, čiji lik istovremeno izaziva divljenje i strah. Čitatelj se boji za njezinu sudbinu i, koliko god razumije njezinu motivaciju, veže se uz lik prgave djevojčice i poželi da se pritaji, da štiti, da se ne bori - drugim riječima, da ne bude ona, jer će tako biti kolikotoliko sigurna.

- Homa ne simbolizira sve Iranke, ali se temelji na različitim ženama koje sam imala sreću upoznati. Kao djevojčica, Homa teži biti lavlja žena. Izraz lavlje žene izravan je prijevod perzijske oznake 'shir zan' koja opisuje žene koje su zestoke, hrabre, nezaustavljive i odvažne. Homa je utjelovljenje ove definicije. Ako vidi nepravdu, želi je ispraviti i od vrlo rane dobi radi naporno na poboljšanju svoje zajednice. Kao studentica, Homa postaje politička aktivistica koja se bori za pravdu i prava žena. Imam tetu koja je, slično Homi, bila žustra aktivistica dok je bila mlada i također je bila zatvorena. Dakle, lik Home kombinacija je osobina ljudi koje sam poznavala u svom životu i plod moje mašte - ističe autorica.

Teško je od autora tražiti da kaže kojeg svog junaka više voli, no ipak je to pitamo. Koja joj je, kao ženi, bliža?

- Istina je da osjećam kao da su i Homa i Ellie dio mene. Ima dana kada se osjećam baš kao Ellie i sumnjam u sebe te patim od nesigurnosti. Ali ima i drugih dana, kada se osjećam kao prava Homa i mogu osjetiti adrenalina kako mi struji kroz vene te sam otvorena i hrabra. Mislim da većina žena u sebi ima malo Ellie i malo Home. Mi smo oboje - kaže nam Marjan. □